

Nowe stanowiska rzadkich chrząszczy z podrodziny
Aphodiinae (Coleoptera, Scarabaeidae) w Polsce

New localities of some rare *Aphodiinae* (Coleoptera, Scarabaeidae)
in Poland

MAREK BUNALSKI, PRZEMYSŁAW SZWAŁKO

Katedra Entomologii Akademii Rolniczej, ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań
Katedra Entomologii Leśnej Akademii Rolniczej, al. 29 Listopada 46, 31-425 Kraków

ABSTRACT. New Polish localities (Fig.) of *Aphodius arenarius* (OLIV.), *A. maculatus* STURM, *A. contaminatus* (HERBST), *A. rotundangulus* REITT., *A. borealis* GYLL., *Diastictus vulneratus* (STURM) and *Pleurophorus caesus* (PANZ.) with some other data are given.

Niewiele jest dotąd danych o rozmieszczeniu i bionomii rzadkich w Polsce gatunków z podrodziny *Aphodiinae*. Ostatnio odnotowano kilka ciekawszych stanowisk, na podstawie nowych obserwacji oraz nie publikowanych danych muzealnych. W pracy, oprócz materiałów znajdujących się w zbiorach autorów (MB, PS), wykorzystano dane z kolekcji prywatnych JERZEGO KACZMARKA z Obrzycka (JK), TADEUSZA MAJEWSKIEGO z Koła (TM), ANDRZEJA MELKE z Kalisza (AM) i ŁUKASZA PRZYBYŁOWICZA z Gorlic (ŁP), a także ze zbiorów Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (IZ PAN), które udostępnił dr STANISŁAW ŚLIPIŃSKI. Wymienionym Osobom autorzy serdecznie dziękują.

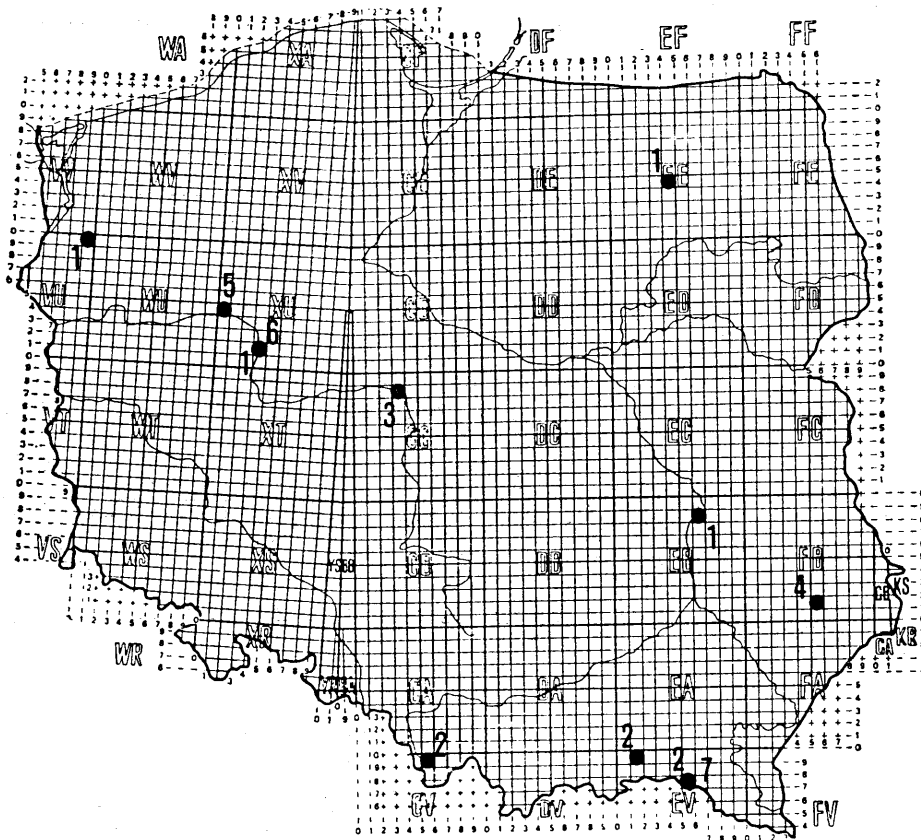
Aphodius (*Plagiogonus*) *arenarius* (OLIV.)

Gatunek europejski, szeroko rozmieszczony od Skandynawii i Wysp Brytyjskich przez Francję, Hiszpanię, Włochy, Albanie i Jugoslawię po Kaukaz i zachodnią część Kazachstanu. Z Polski podawany z wielu krain (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983), przy czym dane te pochodzą w większości sprzed pięćdziesięciu lat. Ostatnio stwierdzono jego masowe występowanie w:

- rezerwacie „Stary Przylep” koło Pyrzyc (UTM — VU 99), 5 V 1990, leg. M. BUNALSKI, około 110 exx., na stanowisku kserotermicznym, w przedzionkach nor królików *Oryctolagus cuniculus* (L.) (MB, PS);
- Poznaniu (XU 31), 8 V 1990, leg. M. BUNALSKI, 10 exx., w podobnych warunkach (MB).

Ponadto znany autorom z następujących stanowisk:

- Kazimierz Dolny (EB 68), 13—20 VI 1961, leg. M. WĘGRZECKI, 10 exx. (IZ PAN, MB);
- Puszcza Piska, Nadl. Szeroki Bór (EE 44), 5 VI 1969, leg. M. NUNBERG, 3 exx., w oddziale 122g, „na łące dep.” (IZ PAN, MB).

Ryc. Nowe stanowiska w Polsce: 1 — *Aphodius arenarius* (OLIV.), 2 — *A. maculatus* STURM, 3 — *A. contaminatus* (HERBST), 4 — *A. rotundangulus* REITT., 5 — *A. borealis* GYLL., 6 — *Diastictus vulneratus* (STURM), 7 — *Pleurophorus caesus* (PANZ.)

Aphodius (Limarus) maculatus STURM

Gatunek rozsielony głównie w Europie Środkowej i Południowej, znany też z Kaukazu i Armenii. Z Polski wykazywany z nielicznych rozproszonych stanowisk, głównie na podstawie danych z ubiegłego stulecia (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983). Ostatnio znalezione w Beskidzie Niskim:

- Barwinek (EV 57), rez. „Modrzyna”, 31 VII 1988, leg. G. GRABOWSKI, 1 ex., w odchodach dzika *Sus scrofa* L. (PS);
- Pętna koło Gorlic (EV 19), 17 IX 1989, leg. Ł. PRZYBYŁOWICZ, 2 exx. (ŁP).

Natomiast nie publikowane zbiory muzealne potwierdzają wcześniejsze doniesienia o występowaniu tego gatunku w Sudetach Wschodnich i Beskidzie Śląskim:

- okolice góry Śnieżnik, 7 VII 1949, leg. WIERZBICKI, 5 exx. (IZ PAN);
- Barania Góra (CV 59), 25 VII—2 VIII 1948, leg. M. WĘGRZECKI, 1 ex. (IZ PAN).

W materiałach z Pienin oprócz dwóch chrząszczy, na które powołuje się STEBNICKA (1976) znajduje się seria okazów

- Pieninki, 26 VII 1949, leg. R. BIELAWSKI, 23 exx. (IZ PAN).

Wobec powyższych danych, występowanie omawianego gatunku w kraju, przynajmniej na południu, nie powinno już być poddawane w wątpliwość.

Aphodius (Nimbus) contaminatus (HERBST)

Gatunek znany u nas z nielicznych stanowisk, niedawno wykazany po przeszło stu latach z Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej (BUNALSKI, SZWAŁKO, 1989). Jego szersze rozmieszczenie na tym terenie, prawdopodobnie wzdłuż doliny Warty, potwierdzają okazy znalezione

- w Kole (CC 38), 25 IX 1989, leg. T. MAJEWSKI, 7 exx. (TM, AM).

Aphodius (Orodaliscus) rotundangulus REITT.

Gatunek stepowy, o słabo poznanym rozmieszczeniu ogólnym. W Polsce znany dotychczas z trzech stanowisk na Wyżynie Lubelskiej (SZYM-CZAKOWSKI, STEBNICKA, 1972; STEBNICKA, 1988; BUNALSKI, SZWAŁKO, 1989). Ostatnio stwierdzony w rezerwacie

- „Hubale” koło Zamościa (FB 51), 5 IV 1990, leg. M. BUNALSKI et P. SZWAŁKO, 5 exx., w norach susłów *Spermophilus suslicus* GÜLD. (MB, PS).

Potwierdzono też jego utrzymywanie się na silnie zdegradowanym stanowisku

— w Lipowcu, 4 IV 1990, leg. P. SZWAŁKO et M. BUNALSKI, 2 exx., w podobnych warunkach (MB, PS).

Wszystkie znane z Polski stanowiska świadczą o powiązaniu omawianego gatunku z suszem *S. suslicus*.

Aphodius (Agrilinus) borealis GYLL.

Gatunek borealno-górski, szeroko rozmieszczony w Palearktyce od Portugalii po Kameczatkę i od skrajnie północnych części kontynentu po Sycylię, Kaukaz i Mongolię. Podawany także z Ameryki Północnej. W Polsce znany z pojedynczych stanowisk, głównie w południowej części kraju (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983). Ostatnio stwierdzony

— w okolicach Obrzycka (XU 04), 14 VII 1983, leg. J. KACZMAREK, 4 exx. (JK).

Diastictus vulneratus (STURM)

Gatunek eurosyberyjski, rozmieszczony głównie w Europie Wschodniej i Środkowej, docierający na zachodzie i południu do Anglii, Francji, Włoch i Półwyspu Bałkańskiego, a na północy i wschodzie do Szwecji i Syberii Zachodniej. W Polsce poławiany pojedynczo i wykazany z nielicznych stanowisk, głównie na podstawie starszych danych (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983). Ostatnio stwierdzono jego występowanie w

— Poznaniu (XU 31), 8 V 1990, leg. M. BUNALSKI, 1 ex., w przedzionku nory królika *O. cuniculus*, pod odchodami (MB).

Fakt ten nie potwierdza wcześniejszych poglądów o tendencjach myrmekofilnych tego gatunku, jednak nie pozwala na zaprzeczenie im, wskazuje jednak na jego powiązanie z rozkładającymi się szczątkami roślinnymi (HORION, 1958, BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983) i odchodami.

Pleurophorus caesus (PANZ.)

Gatunek o pontyjsko-medytterraneńskim centrum rozsiedlenia, występujący w południowej i środkowej części Europy, w Azji Mniejszej, Za-

kaukaziu i Afryce Północnej, zawleczony do Ameryki Północnej i Południowej oraz na Madagaskar. W Polsce szczególnie rzadki, znany z pojedynczych stanowisk. Stosunkowo niedawno wykazany z Babiej Góry i Gródka koło Hrubieszowa. Pozostałe doniesienia opierają się na znaleziskach sprzed stu i więcej lat (BURAKOWSKI, MROCZKOWSKI, STEFAŃSKA, 1983). Pięć egzemplarzy omawianego gatunku pozyskano prowadząc regularne połowy na światło UV (Hg), skierowane ku suchym okresowo wypasanym łąkom na Przełęczy Dukielskiej (Beskid Niski) — Barwinek (EV 57), 23—24 VII 1988, leg. R. KRÓLIK, D. KUBISZ, ANNA KUŚKA, P. SZWAŁKO (PS, MB).

PIŚMIENNICTWO

- BUNALSKI M., SZWAŁKO P., 1989: Uwagi o rozszedzeniu i bionomii kilku rzadkich w Polsce gatunków z rodzaju *Aphodius* (Col., Scarabaeidae). Przegl. Zool., Wrocław, 33, 2: 255—260.
- BURAKOWSKI B., MROCZKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1983: *Scarabaeoidea, Dascilloidea, Byrrhoidea i Parnoidea*. Katalog fauny Polski, XXIII, 9 (38), 294 ss., Warszawa, Inst. Zool. PAN — PWN.
- HORION A., 1958: Faunistik der Mitteleuropäischen Käfer. Bd. 6. *Lamellicornia* (Scarabaeidae — Lucanidae). Überlingen-Bodensee, XXIII + 287 ss.
- STEBNICKA Z., 1976: Żukowate (Coleoptera, Scarabaeidae) Pienin. Fragm. Faun., Warszawa, 21: 331—351.
- STEBNICKA Z., 1988: On some *Aphodiinae* (Coleoptera, Scarabaeidae) from the Muséum d'Histoire naturelle in Genève. Revue suisse zool., Genève, 95: 961—970.
- SZYMCZAKOWSKI W., STEBNICKA Z., 1972: Neuentdeckung von *Aphodius Mendidaphodius makolskii* ROUB. (Coleoptera, Scarabaeidae). Zborn. Slov. Nár. Múz., Prir. Ved., Bratislava, 18: 131—134.

RECENZJE

V. I. TOBIAS, S. A. BELOKOBYLSKIJ, A. G. KOTENKO, 1986: Opredelitel nasekomych evropejskoj časti SSSR. Izdatelstvo Nauka, tom 3, Perepončatokrylyje, čast' IV, Vyp. 145, Leningrad, 502 ss., 263 ryc.

Ukazał się kolejny tom z serii kluczy do oznaczania owadów, wydawanych przez Instytut Zoologiczny Akademii Nauk w Leningradzie. Obejmuje on wyłącznie jedną rodzinę owadów błonkoskrzydłych, a mianowicie *Braconidae* — męczelkowate europejskiej części Związku Radzieckiego, Kaukazu, Azji Środkowej i gatunki na razie znane tylko z Europy Zachodniej, których prawdopodobieństwo występowania na terenie europejskiej części ZSRR jest bardzo możliwe.

Na książkę składają się: przedmowa, wstęp, część ogólna i część szczegółowa. W części ogólnej omówiono morfologię owada doskonałego, biologię poszczególnych stadiów rozwojowych, rozmieszczenie geograficzne i znaczenie gospodarcze. Przytoczono również najważniejszą literaturę, dotyczącą męczelkowatych.